

Catalogus Dissertationum Volumine hoc
comprehensorum.

- 1., De prudentia in disquisitione *veritas* dicti Johanni i Joh. 5. 7.
Auct. Car. Gottlob Hoffmanno. Vitt. 1766.
- 2., Pietas Cornelii Centurionis Cafariensis antequam ad eum mitteretur re-
trus Act. X, 2 Auct. Joh. Fecht. Pfl. 1701.
- 3., Observationes Exegetico Criticae et miscellae super 2 Tim III et IV.
Auct. Joh. Salom. Semler. Altorf. 1753.
- 4., Progr. De Utilitatibus ex Doct. Theologiae redundant. Auct. Christ.
Fimoth. Seidelio Helmst.
- 5., De duratione Pontificum Auct. Christ. Frid Sarratio. Tab. 1756.
- 6., De Vocatione Ministrorum Ecclesiasticorum Divina Eius. ibid. 1757.
- 7., Prog. Cur pauci sint boni secularium Rectores. Auct. Johanni.
Christide Semler Lipsiae a. 1747.
- 8., De recto et genuino usu argumentorum fidem humanam facien-
tium in probanda divina origine s. Litterarum. Joh. Georg.
Knapp. Halle 1757.
- 9., Quare dico tibi remissa sunt peccata eius multa quia etc. Luc. VIII.
Auct. Christoph. Matthaeo Staffio. Tubingae 1745.
- 10., De peccato in spiritu s. Prose Car. Gottlob Hoffmanno Auct.
et respond. Joh. Gottl. Verner superint. Jurueb. Viteb. 1755.
- 11., De Omnipotentia Dei in statu Eius Auct. Braumyaster. Halle 1756.
- 12., De libertate Eliae ad Joramum Regem Judae in calce scripturae 2 Chron
XXI. 12. Auct. Christoph. Matthaeo Staffio 1755.
- 13., Explicatio loci difficultioris Joh. X, 33-38. Auct. Braumy. 1735. Halle.
- 14., De statu animarum separatarum. Auct. Idem. Halle 1754.
- 15., De Juda sacro Coram concilio Auct. Idem. 1744.
- 16., De redemptione Ecclesiae proprio Christi sanguine facta Act. XX, 28. Auct.
Costa. Tab. 1753.
- 17., De reliquiis Gentilismi in opinionibus de morte Auct. Gysio
1756. Lipsiae Commentatio prior.

M. CHRISTIANI GODOFREDI HVHNII,
S. S. THEOLOGIAE BACCALAVREI, ET AD D. NICOLAI IN VRBE,
LIPSIA, CONCIONATORIS OLIM VESPERTINI,
LONGE MERITISSIMI,

DISSERTATIONEM EXEGETICO-ELENCHTICAM

QVAM
DE

ADPARITIONE ANGELI
CHRISTVM CONFORTANTIS,

Luc. XXII. Com. 43.

SPIRITVI SANCTO NEVTIQVAM
TRIBVENDA,

CONTRA

CL. IOANNEM CASPARVM MERKENIVM,
SCHOL. GEMARC. RECT.

VIVVS ADHVC. CONSCRIPSIT,
EX BEATI MANVSCRIPTO

PVBLICAT

M. IOANNES Leberecht ALBANVS,
ZSCHEPLINA - MISNICVS.

L I P S I A E

LITTERIS IO. CHRIST. LANGENHEMIL.

1 7 4 7.

M. CHRISTIANI GODFREDI HAHNII
S. THEOLOGICAE FACULTATIS, PRAESES
LIBERTATIS CONSTITUTIONIS, OPIUM ASSISTENTIS
LONGE MERITISSIMI

DISSERTATIONEM EXEGETICO-ELENTICAM

DE

DE

AD PARITATEM ANGELI
CHRISTUM CONFORTANTIS

ANNO DOMINI MDCCLXXII

SPRITUI SANCTO REVDICAM

TRIBUENDA

CONTRA

CL. IOANNEM CASPARUM MERKELIUM

SENIORE GERARDO

VIVENSIS DUCIS DOCTORE

EX BEATI MANFRONTI

TYRILLI

M. IOANNES YFFERTZ ALBANUS

SECRETARIA - SENIOR

L I P S I A E

LITTERIS IO. CHR. LANGENHEIM

1772

V I R O

MAGNIFICO,

SVMME VENERABILI, EXCELLENTISSIMO,
AMPLISSIMO DOMINO,

D O M I N O

CHRISTIANO FRIDERICO
BOERNERO,

S. S. THEOLOGIAE DOCTORI, EIVSDEMQUE PRO-
FESSORI IN ACADEMIA LIPSIENSI PVBLICO PRIMARIO,
ECCLESIAE CATHEDRALIS MISENENSIS CANONICO, REGIO-
ELECTORALIS CONSISTORII LIPSIENSIS ADSESSORI, ALVMNORVM
ELECTORALIVM EPHORO, MAIORIS PRINCIPVM COLLEGII
COLLEGIATO, ACADEMIAE DECEMVIRO, ET H. T.

VENERANDI ORDINIS SVI

DECANO,

PRAECEPTORI, ET PATRONO SVO,

OBSERVANTISSIME COLENDO,

HANC

B. H V H N I I

DISSERTATIONEM

DAT, DICAT, DEDICAT,

EIDEMQVE

DIEM NATALITIVM SEXAGESIMVM QVARTVM,

LAETE, AC PIE

GRATVLATVS,

CONSVMMATISSIMI VIRI CVRAE

ACTVTELAE

SE SVASQVE RES

IN POSTERVVM

DILIGENTISSIME ET SVBMISSISIME

COMMENDAT

IPSIVS

PRAECEPTORI, ET PATRONO SVO,

OBSERVANTISSIME COLENDO.

DEVOTISSIMVS CVLTOR

IOANNES Leberecht ALBANVS.

V I R
MAGNIFICE,
SVMME VENERABILIS,
EXCELLENTISSIME, AMPLISSIME,
PRAECEPTOR, AC PATRONE
OBSERVANTISSIMO ANIMO
COLENDE,

Sum ex iis, qui, singulari TVA, VIR SVM-
ME, beniuolentia, inde a tempore bene mul-
to, exhilarati, iure TE merito diligunt,
amant, colunt, venerantur. Fatendum
equidem est mihi, praeque me ferendum omnino, fuisse me
plane indignum, quem ullo complectereris fauore, aut bene-
ficio, vel minimo, vnquam adficeres. Namque in me ni-
hil fuit eorum, quibus gratiam a TE magnam inire mihi
licuisset. Nibilo tamen secius ita contigisse, impense gau-
deo,

deo, ut de inuidenda hac mihi felicitate gratulari imprimis
numc queam, quod TVO me patrocínio commendatum, lo-
cupletissimis, usque nullo prorsus numero delineandis, be-
nignitatis TVAE documentis, vere adhuc cumulaueris.
Quam enim salubriter mihi, quando ciuitate me Academi-
ca olim gratiose donares, de studiis litterarum rite tractan-
dis, et de vita integre ducenda, praeceperis; quam fideliter
postea sanctissimas me veritates, verbo diuino, et libris eccle-
siae nostrae Lutheranae Symbolicis, contentas, docueris, nulli
traditurus obliuioni, gratissima semper mente, erga quem-
uis praedico. Ex quo autem tempore TIBI, consilio bene
ac sapienter deliberato, placuit, me designare, cuius fidei et
institutioni delicias TVAS, par nobile liberorum TVO-
RVM, natu minimorum, committeres, tantus, quod citra
adulationem scripserim, ad beneficia, quae abs TE profecta
iam in me antea erant, cumulus accessit, omnem ut abiicere
spem debeam, fore, ut tanta sim eloquentia, tamque diuino
et incredibili genere dicendi, qui magnitudinem et multitu-
dinem illorum, non dicam ornare oratione, sed, ne enume-
rare quidem vnquam possim, et, pro eo, ac debebam, laudare
satis, atque venerari. Maximi aestimo animum me erga
TVVM propensissimum. Exoscutor manus TVAS tam
munificas. Parentis instar honoro TE. Ne tamen ingra-
tus aliis viderer, apud animum constitueram meum, quas-
dam TIBI, PATRONE VENERABILIS, offerre
aliquando primitias, atque easdem, exiguum quantumuis,
leue, nec satis TANTI VIRI persona dignum, at aliquod
tamen,

tamen, gratae mentis exstare signum volueram. Suadebat maxime, efficacissimeque hortabatur huius ipsius diei sollemnitatis, qua, anno climacterio magno vitae TVAE, pie, eradite, et laudabiliter semper actae, feliciter deum superato, novum haud sine propitio Numine auspicias, ut ita officio satis meo facerem. Sed, cum multae aliae causae, tum virium imprimis mearum, quarum bene mihi sum conscius, (non enim manifesta nego,) tenuitas, imbecillitasque, dissuadebant, atque me a meo consilio penitus deterrebant. Meditandum igitur supererat votum, ex animo, et pio, et grato, profectum, quo iis me adsociarem, qui omnia TIBI bona dicere, et laudare fortunas TVAS, cum voluptate quadam inusitata, hodie satagunt. Suppeditavit autem breuem votorum mihi meorum, hac quidem tempestate, pro salute TVA ardentissime nuncupandorum, summam elegans ista, succincta, erudita, solida, et modesta dissertatio, quam plurimum Reuerendus atque Clarissimus M. Christianus Godofredus Huhnus, fautor, amicus, et hospes meus, quum viveret, dilectissimus, hoc ipso anno inter coelites mature receptus, conscripsit: de angelo Christum patientem confortante, perperam pro spiritu sancto habito, cuius quoque in exasciato programme, in obitum b. Viri conscripto, Magnificus atque Excellentissimus Dominus Professor Kappius, Patronus meus diligenter colendus, mentionem iniecit honorificam. Putavi ergo, et amori, et obseruantiae meae erga beate defunctum Auctorem congruens fore, conueniensque, et, nec TIBI, VIR MAGNIFICE, nec litterato orbi, qui,

qui, et quatenus sacras amat litteras, ingratum facturum
me esse, si illud manuscriptum, hac data quidem occasione,
qua nec voto unquam meliorem fingere mihi potuissim, luci
exponerem publicae, ita tamen, ut detractum labori alieno
a me nihil, nihil superadditum fuerit. Hoc vero, Nomini
TVO Magnifico sacrum inprimis esse volo, religiosissime
simul precatus, ut Supremus ille vitae mortisque arbiter,
quos b. Hubnio detraxit, annos TIBI clementissime ad-
dat, TVI ita semper tutelam gesturus, ut diu adhuc vi-
uas, valeas bene, agas feliciter! Angelus Iehouae castra
metetur circa TE, et liberet TE! Angelus Dei custodiat
TE in omnibus viis TVIS, et super manibus portet TE,
ne forte in lapidem impingas pedem TVVM! Angelus
de coelo adpareat TIBI quoque, et confortet TE, ut in-
gruentis senectutis onus, et multa, quae circumuenire eam
solent, incommoda ferre patienter queas. Ipse autem ter
Sanctus Iehoua Zebaoth benedicat TIBI, et, sicut chlypeo,
beneplacito circumdet TE! Sic in posterum quoque habebit
Ecclesia purior, sic Academia nostra florentissima, sic ordo
Theologorum Venerabilis, sic Domus TVA Splendidif-
sima habebit, de quo gaudeat vehementer, sibi que gratule-
tur. Sic et ego, (liceat magnis me pusillum adiungere!)
Sic et ego Patronum habebo, Fautorem, Commendato-
rem, qui, rebus meis certo prospecturus, beniuolentissime
largietur, inter ipsius ut me clientes numerem, qui Totum
TIBI me, studiaque mea, qaaliacunque sint, consecro.
Vale! Scribebam Lipsiae, d. VI. Nou. A. R. S. MDCCXLVII.

sup

Σὺν τῷ Χριστῷ

§. I.

cti non sit inficiandum, longe excusatus peccare illos Scripturae S. interpretes, qui Christum, vel Spiritum S., in loco quopiam inuenisse sibi videntur, vbi de alia plane persona cogitare debebant; quam quidem alios, qui clarissimis de Christo, aut Spiritu S., agentibus locis, in Socinianorum maxime gratiam, vel etiam, vt Iudaeis faueant, sensum, a diuinorum auctorum mente prorsus alienum, inferunt; ¹⁾ Nihil tamen fecius ab vtroque pariter errore nos reuocare, et cauciores facere possunt, tot magnorum virorum exempla, qui

1) Ita modeste iudicat cel. HERMANN WITSIVS *oecon. foed. diu. libr. IV. C. VI. de typis §. 8. p. m. 630.* Licet modus in rebus sit, tolerabilis eum peccare existimem, qui Christum se videre arbitratur, vbi fortasse se non ostentat, quam, qui eum videre renuit, vbi se clare satis offert. Alterum enim iudicium est animi, Christum diligentis, plurimumque, et vel minima, vel fortassis nulla data occasione, de eo cogitantis: alterum segnem animum arguit, et qui tardus ad credendum sit.

qui modo hac, modo illa interpretandi ratione, scriptis suis, et tantum non famae ipsi, maculam adaspererunt. 2) Priori naeuo praecipue laborare multorum, reuerendae alias auctoritatis, patrum ecclesiae, et recentiorum Theologorum conciones, atque homilias, vt vocant, inter omnes constat. Posterioris vero criminis, summi licet viri, atque doctissimi, HUGO GROTIUS, IO. CLERICVS, et alii non immerito accusantur.

§. II.

Frequentius commissa est eiusmodi hallucinatio in expositione V. T. Innumerae enim ibi leguntur adparitiones angelorum, et res gestae typum quendam prae se ferentes, nec non vaticinia paululum obscura, quare mirum haud est, si plures a vero sensu et scopo aberrauerint, nec semper satis accurate discusserint: vtrum angelus increatus, an ex creatorum numero vnus visus sit? Num historia quaedam mystici quid in recessu habeat, nec ne? Num vates de Christo, vel alio obiecto, sermonem instituat? Id vero mirari nos subeat, oportet, Nouum pariter Testamentum, sua radians luce, nonnullis citra culpam suppeditasse labendi ansam, vbi tamen, maxime in libris historicis 3), si quae narrantur visiones ange-

2) Ibid. WITSIVS ait: in omnibus caute agendum est *μετὰ φόβου καὶ τρεφῶς*, ne mysteria fingamus ex proprio corde nostro, horumue oborto collo trahamus, quae aliorum spectant. Iniuria Deo, et ipsius verbo fit, quando nostris inuentis deberi volumus, vt sapienter aliquid dixisse, vel fecisse videamur. Quam mirifice sibi hoc totum WITSII iudicium placuerit, ostendit b. IO. IAC. RAMBACHIVS in *exercitationibus herm. exerc. 1. de idoneo sacrarum literarum interprete Sect. I. §. 21. S. II. §. 32.*

3) Nam quod ad Apocalypsin attinet, concedo, interdum paullo difficilius esse, sine formidine oppositi decernere, quis per angelum, toties, alia atque alia sub forma adparentem, et commissa obeuntem negotia, intelligendus sit? sed de his nunc non loquor visionibus, verum de relationibus rerum gestarum.

angelorum, euidentissimum, vt opinor, est, num de creatis, an increato fiat mentio? Typi vero hic et paucissimi, vel nulli euoluendi, quoniam umbra, praesente corpore ipso, olim per varia adumbrato, non potuit non cessare. Praedictiones denique futurorum contingentium, fata saltem ecclesiae concernentes, exhibentur, quae, si non distincte ante euentum suum cognoscantur, claritate tamen et euidentia haud destituuntur.

§. III.

Ne in prooemio iusto longior sim, statim ad praesentis scriptionis procedam scopum. Miratus nimirum sum maxime, Virum Clarissimum, sacrarum litterarum explanatorem haud contemnendum, in huncce pariter impegisse lapidem, vt, quando adparitio illa notissima confortantis Christi angeli ipsi ordine erat exponenda, nescio, quam ob rem, statuerit, non angelum creatum, sed increatum, et quidem Spiritum S. tunc temporis adparuisse, Christoque, sub laborum et dolorum pondere fere succumbenti, robur nouum ac solatium impertiuisse. Opinio, si quae alia, certe haec est precaria, nullo probanda modo, et, ni fallor, etiam periculosa, quod in praesenti, ne Viro Clarissimo iniuriam facere videar, paucis ostendam. Faxit Deus feliciter!

§. IV.

Auctor, qui indicatam modo proposuit exegetin, est IO. CASP. MERKENIUS, Scholae Gemarc. vt se vocat, Rector, qui ante aliquot annos obseruationes diulgauit criticas in S. S. passionem D. N. I. C. numero 532., quoad maximam partem nouas et exquisitas, non verbales, sed reales etc. Nolo equidem ego Clarissimum Virum defraudare laude, sed omnino nigrum respondere ex asse rubro, haud inuitus concedo. Meretur enim editum opus ob copiam et elegantiam obseruationum, non sane vbiuis obuiarum et nimis

tritarum, legi et perlegi, et saepius repetita placebit lectio. In eo tamen humani quid passus mihi videtur MERKENIVS; quod ad Locum *Luc. XII. com. 43. in centuria prima obseru. XCVII. p. m. 312. f.* sequentia scripsit, quae, vt de eius mente constet, verbotenus recitabo:

„In qua sententia eo magis confirmor, quod hicce angelus non creatus, sed increatus angelus fuerit, et quidem „Spiritus S. Nam licet id ex historia apodictice demonstrari non possit, ex oeconomia gratiae tamen, et mutua, quam „angelus Gabriel ad angelum Michaëlem in exsecutione operis redemptionis relationem habet, illud satis colligere est, „reperimus enim in oraculis diuinis conscriptum, quod Messias ad opus redemptionis exsequendum missus, dicat: Nunc „Iehoua me mittit, et Spiritum suum. *Ies. XLVIII, 16.* atque adeo illum angelum intelligo, qui olim tempus mortis „Messiae praenuntiauit, *Dan. IX, 21.* et qui natiuitatem et „conceptionem eius adnuntiauit *Luc. I, 31. Matth. I, 20, 21.* „cui hocce corroborare vel maxime competebat.

Summo iure hancce obseruationem dixeris nouam. Nam si STEPHANO CLÖTZIO fides habenda, personam confortantem, aut, quod mauult Theologus praestantissimus, causam ministerialem illius confortationis a Deo missam, a Luca dictam *ἀγγελον ἀπ' ἑρανῆ*, alicuius ex angelorum myriadibus indiuidui descriptionem esse, nemo hactenus dubitauit ⁴⁾. An vero noua ista exegetis adprobanda, firmoque nitatur talo, valde dubito. Et credo, vnumquemuis eam mecum prorsus pro falsa habiturum, qui modo verba

citata

4) Videatur elaboratissimum eius scriptum de *sudore Christi sanguineo exerc. 18. §. 13. p. m. 194.* conf. etiam D. MAYERI *diff. de confortatione Christi angelica*, qui alium quempiam, quam angelum creatum innui, ne syllaba quidem monuit. Cl. WOLFII, *cur. phil. in b. l. et BELLERSHEIM in exerc. typic. proph. exerc. XII. de fatis Christi in Gethsemane p. 439. seqq.*

citata curatius perpenderit. Tot enim fere errores, aut vt lenius dicam, fictiones adparent, quot lineae. Primo non est boni interpretis, quicquam vt certum et euictum iam temere adserere, de quo fatendum tamen, ex historia, siue recensione sacra id demonstrari non posse. Deinceps figmentum merum est, eiusmodi oeconomiae gratiae respectus, qualem sibi imaginatus est inter Michaëlem et Gabrielem. Falsum porro, quod iterum praesupponitur, tanquam probatum, Gabrielem cum Spiritu S. esse vnum eundemque, qui tamen toto differunt coelo. Incongrua denique locorum V. et N. T. ad praesentem, quo de disputatur, applicatio, et ab angelo, Christi natiuitatem et conceptionem praedicente, ad hunc confortantem non valet consequentia, si vel maxime probari possit, illum fuisse Spiritum S. quod vero ad Kalendas Graecas forte euinceretur.

§. V.

Sequemur itaque autorem *κατὰ πόδα*, eundemque refutabimus ita, vt partim adseritionem ipsam, partim eius rationes admodum imbecilles destruamus, sicque communem interpretum sententiam stabilitum eamus. Adserit autem Duo I. quod. I. c. non creatus, sed increatus, II. quod speciatim Spiritus S. adparuerit, Christumque confortauerit. Neutram thesin admittimus, cum omni destituatur fundamento. Ipsius erat, vtramque, quia confidenter affirmauit, certis probare rationibus. Interea temporis, quod ipse neglexit, nos, quantum fieri opus est, praestabimus, negationis nostrae rationes sufficientes adlaturi. Primam itaque thesin, quod scilicet h. l. angelus increatus intelligi debeat, idcirco pernegamus, quoniam neque contextus, neque personae adparentis, neque actus suscepti descriptio, adeoque nulla necessitas insita nos vrget, a propria vocis *ἄγγελος*, significatione discedere, immo nonnulla, quo minus discedamus, prohibent.

bent. Quod ad contextum attinet, non video, vel ex antecedentibus, vel ex consequentibus quicquam eo nos deducere, vt angelum increatum hic loci adparuisse arbitremur. Proxime antecesserat vehementissimus ille Christi dolor et animi cruciatus, quo mortem instantem pertimescebat, et ab ingenti horrore irae diuinae, tanquam acerbissimo calice, si fieri posset, liberari anhelabat. Iam exauditus, quoad salua iustitia fieri poterat, a Deo patre legatum, aut internuntium accipiebat, qui eum denuo virtute diuina, fortitudine noua, et alacritate, qua indigebat, ad mortem fortiter subeundam, imbueret. Quo facto intrepide cum morte luctabatur, et ob aestum amoris intensissimum, vt reliqua taceam, sudabat sanguinem. Vbi hic vel vola vel vestigium de Spiritu S.? Num enim angelus creatus huic operi efficiendo impar erat? Non equidem inficiabor, Spiritum S. quo cum intime Christus erat vnitus, semper ipsi etiam in angore isto ac tremore praesentem addituisse. Nec hoc prorsus negabo, Spiritum S. potuisse interno solatio Christum confortare, vt angelo haud opus fuisset. An vero voluerit isthoc negotium omne solus perficere, et an statui exinanitionis, eiusque supremo fere gradui, quo in versabatur Christus, satis apte conuenisset, cum potius derelinquendus a Deo paulisper esset, alia est quaestio? Certe, quid factum sit, in re gesta magis attendendum, quam quid nostra opinione fieri potuisset. Clarissime rem, vt accidit, enarrat Spiritus S. Amanuensis: *ὡφθη αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' ἑρανῆ ἐνισχύων αὐτὸν*, quae verba, *ἄγγελος ἀπ' ἑρανῆ*, et quidem in visibili se manifestans specie ac forma, (id enim notant voces, *ὡφθη αὐτῷ*) depingunt, vbi vbi legas, nobis procul dubio personam coelestem, seu ministrum quempiam Dei, inter beatos coelites degentem, nisi contextus suadeat contrarium, quod hic nequaquam fit, prout demonsttraui. Actus quoque qui illi angelo tribuitur, ita est comparatus, vt optime competat creato

creato angelo, non sua, sed Dei virtute agenti in alium. Probe noui, semper tale subintelligi oportere subiectum, quale permittunt praedicata adiecta. Quare sicubi tribuantur angelo opera et facta prorsus diuina, indicium hoc est angelum esse increatum. Sed in praesenti de tali agitur praedicato, quale non necessario increato angelo, s. diuinae personae, verum etiam creato tribui bene potest. 5) Quid enim sibi vult τὸ ἐνισχυέν? Vim vocis ex inductione locorum, vbi, tum in versione LXX. V. T. tum in N. T. occurrit, declarauit I. C. STEPH. CLOTZIVS §. 16. et deinceps ostendit, realissime ac verissime Christum robore, non angelico, sed diuino, per ministrum tamen angelum, esse confortatum, non eo modo, quem Pontificii et Scholastici doctores statuunt, 6) sed quem

- 5) Quisnam ille fuerit angelus, incertum, hoc certum dico, creatum fuisse, donec probetur contrarium. Sunt, qui Michaëlem putant adfuisse, quos sequuntur IACOB TIRINVS, DIDACVS STELLA, FRANC. LVCAS BVRGENSIS, etc. at, ex hypothesi praeconcepta, Michaëlem esse Archangelum creatum, quod tamen contra Scripturam esse videtur, quae hoc nomine Christum nobis tantum non semper proposuit. conf. PFEFFINGER de Michaële, angelorum auxiliatore. GEBHARD, de Michaële Ieboua, et Christo. Alii rectius pro Gabriele pugnant e. g. VASQVEZ, CORN. A LAPIDE, LVD. DE PONTE nostras GERHARD, MAYER, MULLERVS, in Iesu patiente, p. m. 23. n. 6. qui statuunt, optime illi conuenire τὸ confortare, qui a fortitudine nomen accepit, et iam alias in opere redemptionis legati munere functus, nec noua opus habuerit reuelatione, quanquam, vt pacet tantorum nominum dicam, haecce argumenta nondum certo euincant, Gabrielem fuisse. Turtius, ἐνισχύν, nec determinare personam, quam Spiritus S. non determinauit.
- 6) NICOL. DE LYRA confortationem ab angelo factam putat ad confirmandam discipulorum fidem, quod Christus sit maior angelis. FR. QVARESMIVS, factam tantum exterius existimat, non interius, ita, vt ex hoc officio angelico nullam in animo consolationem, et fortitudinem acceperit, vt potius dolor eius ex illa mirum in modum fuerit adauctus, VASQVEZ angelum, docet non adhibuisse vllam consolationem, nec illum instruxisse vlllo modo, vt dolorem leniret, sed robur animique magnitudinem laudasse, quod tam prompto animo mortis sese pericu-

quem HIERONYMVS, GYRILLVS, DAMASCENVS, NICETA, BEDA, THOMAS ipse, PERPINIANVS, SIMON DE COSSIA, BERNHARDVS, alique, adoptarunt, vt nimirum Deus per angelum interius filium suum suauissimo perfuderit solatio, quo certior de auxilio diuino, proindeque alacrior et ad pugnam animosior factus sit. Iam, si perpendam, ipsissimam angeli de coelo adparitionem, adfidentiam, et societatem, nec non moerorum Christi ponderationem, et subsequentem suauem colloctionem cum eo, dulcissimum praeuisse animo debilitato solamen ac refrigerium, cur confortatio talis angelicis viribus effici nequeat, ego capere non potestum.

periculo obiecerit, quae maximam partem etiam est sententia REINARDI, BARRADII, PONTE, immo EPIPHANII, etc. vt taceam HILARIUM, qui in ea versatur haeresi, angelum adfuisse ad tuitionem apostolorum, et per eum ita fuisse Christum confortatum, ne pro his tristis esset, conf. *libr. X. de Trinitat. p. 405. edit. Frobes.* dudum isto nomine tum ab aliis, tum a IO. GILLOTIO notatus conf. VAL. HENR. VOGLERI *Physiol. histor. pass. Christi, c. III. p. 12. IO. D' ESPAGNE*, qui mutum adfuisse angelum existimauit, recte ipse, contra quem disputo, MERKENIUS, l.c. refellit. Quamuis enim b. MVLLERVS in *Iesu patiente p. 24, 25*, eam ipsam amplectatur sententiam, quod praeter silentium, et doloris commercium, verba haud adhibuerit consolator angelus, nescio tamen, an non altera eorum, qui locutum esse Spiritum hunc coelestem cum Christo statuunt, praeferenda sit opinio? Certe argumenta b. MVLLERI videntur robore suo destituta, scil. I. quia par dolori solatio verbis adplicari nulla potuisset, disertissimo ab infantissimo, fortissimo ab imbecillimo. Respondeo: Tunc temporis disertissimus sponte sese etiam hac virtute, nempe eloquentia exinaniuerat, fortissimus imbecillior et minor factus erat angelis, Paulo teste, *Ebr. II. 7. 9.* II. quia verbum *incedens* significet, non tam verbalem consolationem, quam interiorum confortationem, qua quis ipse vires suas recolligit. Respondeo: Vanus positio non est alterius negatio. Vox adeo emphatica praeter necessitatem non, debet in valore suo minui, sed potius ad omnia extendi, ad quae, per contextum, recte extendi potest, ac debet. Etsi b. Vir optime arbitrat, angelum cum flente fleuisse, cum genuflectente, ipsum sua flexisse, genua, cum orante, orasse, cur non pari iure admitti posset, eundem cum Christo collocutum, cum omni colloquio discipulorum destitueretur?

sum. Dixi autem, obfatare quaedam, quo minus hic de increato cogitemus angelo, et inter alia haec duo, quod a) fere cum stilo N. T. pugnet, diuinam quandam personam adpellare angelum Dei, hominibus adparentem. Nescio, an vllus mihi possit ex N. T. locus (apocalypsin excipio, quae stilo prophético est scripta) in contrarium adduci? Et ratio in promptu est, cur saepius in V. T. angelus Dei vocetur diuina persona, quia tunc temporis mittendus aliquando erat Dei filius. Iam vero, vbi missus dudum carnem induit et ad patrem rediit, cessauit illud nomen, missionem futuram respiciens. Phrasés et locutiones dantur V. T. tantum non propriae, quae ex N. T. ob mutatam oeconomiam exfulare, certè non tam frequentes esse debent, quemadmodum ibi, vt v. c. Deus Abraham, Isaac, Iacob, Zion pro ecclesia etc. conf. FRANC. MONCAEIVS in *Aarone purg. Libr. II. c. 1. §. 216-219. β*) Accedit et hoc, quod si angelus notat increatum, semper designat Christum, filium Dei. Nam nisi de vno increato angelo, nempe de Christo, scriptura sacra loquitur?). Cum igitur Christus patiens in horto anxius et debilitatus humi iaceret, angelus, qui aduenit ipsum corroborans, non potest esse ipse idem Christus, sed distincta penitus ab eo persona.

§. VI.

Sed hic audio opponentem MERKENIVM: Spiritum S. aequè dici posse angelum increatum, cumque hic intelligendum, quae altera ipsius thesis est, precario adserta. Nihil autem

7) IACOB RAVPPIVS in *bibl. portat. libr. II. p. I. loc. 4. p. m. 134*, causas, cur filius Dei saepe angelus vocetur, tres profert: I. quia per eum Deus pater locutus cum primis hominibus, ex patria actis, in V. T. II. quia in plenitudine temporis missus ad carnem adsumendam. III. quia missus ad consilium Dei nobis patefaciendum. Ex quo, inquit, adparet, nomen angeli NB. non posse primae, vel tertiae, Deitatis personae tribui.

rem obtinebit audaci sua adfertione, nisi primo demonstret, in Scriptura S. tertiam quoque diuinitatis personam vocari angelum, et quidem ἀγγελον ὀν' ἑρῶν. Nam, a posse ad esse non valet consequentia. Posset fortasse ita commode adpellari, citra haeresin, an vero ita dictus vllibi sit a viris Θεοπνεύσις, credat, qui velit. Ego nego. Omnes fere Theologi Orthodoxi in eo vnanimiter consentiunt, nomen angeli in Scriptura S. triplici saltim vsurpari modo, et tribui vel Christo, vel Spiritibus creatis, tum bonis, tum malis, vel hominibus. Quartum non dari, recte adferunt, sic DAN. FESSELLVS *Adv. S. Tom. I. libr. V. c. III. §. 6. p. 432.* inquit, *nomen angeli nusquam patri, aut Spiritui S. tribuitur.* Et ZACH. GRAPIVS in *ibcol. R. C. p. 162.* nullibi in *rota Scriptura Sacra vocatur Spiritus S. angelus nec creatus, nec increatus, quae posterior adpellatio soli filio competit.* Conf. etiam. **Kammgiefers Grundlegung der Seeligkeit cap. 1. §. 10.** ERASMVVS SCHMID, ad *Matth. XVIII. 10.* vbi copiose differit de variis τὸ ἀγγέλῳ significationibus in animaduersionibus suis super N. T. Adstipulatur pariter ex Reformationum coetu WILH. MOMMA, *Tom. I. oecon. Patr. cap. VIII. libr. II. §. 3. p. m. 150.* sciendum, inquit, *Deum patrem nullibi vocari אלהים, quia enim prima Deitatis persona est, a nemine mitti potest, quod tamen fieri debet illi qui מלאך vocatur. Deum Spiritum autem, quamuis dicatur mitti, Ies. XLVIII. 16. Gal. IV. 6. rarissime tamen, et forte non nisi semel מלאך angelum vocari, nimirum Gen. XVIII, 18, 19, 20, 24. etc.* Vbi tamen notes velim, ne hoc quidem loco occurrere מלאך, neque necesse esse, vt sub nomine angeli Spiritum S. intelligamus. Adhuc enim sub iudice lis est, an tres illi adparentes fuerint diuinitatis personae? Si hoc foret verum, pater quoque, non Spiritus S. solum diceretur angelus, quod ipse MOMMA, et recte, inficiatus est. Dicuntur enim modo tres viri, non tres angeli,

angeli. Quare illi videntur optime interpretari locum controuersum, qui vnicum angelum increatum, nempe Christum, stipatum binis creatis, Abrahamum visitasse auctumant. Id quod et exinde patet, quoniam vnicus saltim inter tres, vt supremum numen, adoratur, reliqui vero duo, cultu saltim ciuili adfecti leguntur, ⁸⁾ omnes vero hic tres deitatis personas adparuisse, crediderunt AMBROSIVS, PASCHASIVS, alique citati FROBESIO in *Instit. hist. Theol. libr. IV. cap. I.*

§. VII.

Forfan erunt nonnulli, qui citabunt quaedam dicta satis speciosa, vbi primo intuitu videtur clarissimum, Spiritum S. vocari angelum v. g. *Ies. LXIII, 9, 10. Act. VIII, 26, 39*, quem locum huc traxit SANDIUS, a Cl. SCHOMERO refutatus, ostendente ad oculum, Spiritum S. potius ibi ab angelo distinguui, quod pariter de loco Iesaiano notari potest. Alius locus exstat *Apoc. X, 1*. Memoratur hic quidem angelus de coelo descendens, fortis etc. quem Spiritum S. fuisse c. l. quidem VITRINGA *ad b. l.* existimauit; sed grauissimae sunt rationes, cur ab hac opinione cum plurimis recesserit b. **Reinbeck** in der *Erörterung des Haupt-Inhalts der Offenbarung*, quae legitur im *Heb=Opffer Vol. II. P. 16. 17. 18. p. 670. §. 119*. De Christo potius optime intelligitur locus hic, in quem omnia quadrant praedicata, vt l. c. videre est. Idem tamen Vir beatus l. c. *§. 148. p. 732.* locum *Apoc. XVIII, 1.* de Spiritu S. exposuit, quasi hic sub angelo de coelo descendente intelligatur; dubito tamen, an satis firma sit expositio, cum aequae facile de doctoribus ecclesiae, Spiritu S. impletis,

B 2

possit

8) Euolue *commentatores in b. l.* praeprimis CALOVIUM in *bibl. illustr. BURMANNVM, SELNECCERVM, LVTHERVVM* etc. nec non *diff. NIEHENCKI* et *LEHMANNI de Tribus viris, qui Abrahamo adparuerunt.*

possit explicari. Certè ex loco adeo difficili, de quo adhuc sub iudice lis est, argumenta peti nequeunt. Speciosior est ille locus, *Act. X, 3. 5.* vbi dicitur angelus Dei Cornelio adparuisse, et mandasse, vt mitteret ad Petrum, et *v. 19.* idem ille Spiritus monuisse legitur Petrum, de missione suscepta coll. *v. 22.* vnde quis concluderet: *ἄγγελον ἅγιον*, et *πνεῦμα* monens Petrum vnum esse, et eundem alterum, cum ergo per *πνεῦμα* intelligatur Spiritus S., manifesto adparere, quod Spiritus S. dicatur *ἄγγελος* de coelo veniens. Veruntamen nihil obtinebunt, qui talia obiiciunt, dummodo curatius locus introspectatur. Diuersae memorantur personae, etsi inter se conuenientes de re suscipienda. Angelus mittitur ad Cornelium, qui erat creatus; Spiritus contra monet Petrum de hoc negotio, qui non erat idem ille angelus, prout obiter legenti forte videtur, sed longe alius, scilicet Spiritus S., mouens interius animum Petri. Si vero etiam pro vno habeatur *πνεῦμα*, et *ἄγγελος ἅγιος*, non additur ibi *πνεῦμα ἅγιον*, sed saltim nude *πνεῦμα* dicitur; quod si de angelo exponere lubet, licet quidem, citra errorem, neutiquam autem licet inde concludere: E. Spiritus S. dicitur *ἄγγελος*. Dato vero etiam, interdum dici Spiritum S. angelum, nondum tamen sequitur, hoc etiam in loco eundem designari, maxime cum addat Lucas: *ὡφθη αὐτῷ*, angelum visum esse Christo, nam ei soli adparebat, dormientibus discipulis. Probandum denuo esset, Spiritum S. vnquam in visibili forma visum fuisse, tanquam angelum Dei. Tacet de eo tota Scriptura Sacra, nullamque memorat factam Spiritus S. per omnia retro praeterlapsa tempora adparitionem, nisi in forma columbae, *ὡσει περιστερὰν*, *Luc. III. 22.* et ignis *Act. II, 3.*

§. VIII.

Age autem, discutiamus nunc ea, quae mouerunt MER-
KENIVM ad amplectendam de increato angelo, Spiritu S.,
senten-

sententiam. Prouocat ad oeconomiam gratiae, et mutuum, quam angelus Gabriel ad angelum Michaëlem in opere redemptionis habeat relationem. Immane profecto postulatum, non vna diluendum responsione! Nam, vt ab eo ordiar, vix tolerari potest eiusmodi libertas, aut rectius licentia, interpretis, qua in re historica, nec adeo difficili euoluenda, statim praeter necessitatem ad ratiunculas longe petitas prolabitur. Quid opus ratiocinationibus, vbi littera scripta manet, nec quid nobis factu optimum videatur, sed quid reuera factum sit, disquiritur? Et quamnam, quaeso, hic dicit auctor oeconomiam gratiae? Non memini, me in Theologorum systematibus legere, talem in Deo gratiae dari oeconomiam, quae postulauerit, vt Spiritus S. in horto Gethsémane, vbi cum morte colluctandum erat liberatori, ad eum corroborandum visibili in specie angeli, humana forsan forma induti adpareret. Manifesta hic admittitur principii petitio, et praesupponitur, quod probandum prius erat. Porro autem, quis ipsi mutuum illam inter Michaëlem et Gabrielem concedat relationem, quae fingitur, non probatur? Michaël ex eius opinione, ni fallor, Christum notat. Id concedunt orthodoxi tantum non omnes, Gabrielem vero interpretatur per Spiritum S. Vnde haec interpretatio robur accipiet? An ex Etymologia? Nequaquam. Nam, vt non vrgeam, semper etymologicas demonstrandi aliquid rationes soliditate carere ipsum vocis etymon contra eum potius militat, quam hypothesein ipsius stabilit. Gabriel, vox Ebraea, componitur ex גַּבְרִי et אֵל, et notat: fortitudo mea Deus, vel, robur meum Deus, vel, vir fortis Dei. Ast vereor, vt ita proprie Spiritus S. adpelleretur, qui ipse aliorum fortitudo est, non Deus fortitudo eius. Rectius istud nomen angelo creato competit, qui, vtpote minister Dei, et πνεῦμα λειτουργιῶν quicquid habet et praestat roboris a Deo, creatore suo, ha-

bet. ?) An ex locis parallelis, aut synonymis, forte ifthæc ſententia confirmabitur? Vix credo. Nam non datur locus parallelus, ſiue verbalis, ſiue realis, quo adſtrui poſſit, quod,

c) Celeberrimus MOMMA in *oconom.* ſua *Tom. I. libr. II. c. 18. §. 118. p. m. 308.* obſeruat, hoc nomen Gabriel non eſſe vnus angeli proprium, ſed omnium myriadum ſacrarum commune. *Omnis, inquit, angelus Gabriel eſt.* Repetit fere eadem *Tom. II. libr. III. c. 2. §. 5., p. 9.* *Omnis angelus, qui a Deo mittitur, in Deo robur habet, eſtque adeo Gabriel, vt non neceſſum ſit, ſtatueri, vni ſoli huic angelo nomen hoc eſſe proprium, neque enim verifimile eſt, omnes in vniuerſum angelos ſuis inſignitos eſſe nominibus.* Rurſus *cap. IV. p. 60. §. 11.* nominatur hic angelus Gabriel, non, quod nomen hoc ſit illi ſoli proprium, nam vniciuſque angelo ſuum inditum eſſe nomen, nec *Scriptura docet, nec vlla ſtatueri neceſſitas cogit: omnis angelus eſt Gabriel, omnibus id nomen competit, omnes, quum mittuntur, dicere ex æquo poſſunt: Ego ſum Gabriel, ſtans coram Deo. Luc. I. 19.* Et quamvis ex eo, quod dicitur menſe ſexto miſſus eſſe ὁ ἀγγελος γαβριὴλ, videri poſſit, indiuiduum certum et ſignatum notari, tamen non inde ſequitur, nomen Gabriel vni huic angelo, non autem aliis conuenire, ſed tantum, Deum vnus et eiudem angeli opera vſum eſſe ad adnunciandam Ioannis et Chriſti natiuitatem. Ita philoſophatur MOMMA, non quidem inepte, ſed dubito, an omni ex parte adcurate. Verum eſt, omnem angelum creatum in Deo habere robur, adeoque dici poſſe Gabrielem myſtice. At enim, a poſſe ad eſſe non valet conſequentia. Superuacanea certe fuiſſet nominis Gabriel in tot locis adiection, ſi nullum indiuiduum ita determinare, ſed indefinite angelorum quempiam dicere voluiſſent viri ſancti. Nec ſequitur, quia omnes angeli habent in Deo robur, ergo nomen Gabriel non poteſt eſſe alicuius proprium. Do inſtantiam. Omnes fideles accepti gratique Deo ſunt, dici igitur omnes poſſunt Ioannes. Num ideo nomen Ioannis non poteſt eſſe viro cuidam proprium? quae, qualis conſequentia? omnes, dum mittuntur aequè dicere poſſunt: Ego ſum Gabriel. Ergo Gabriel non determinate vnum denotat, angelorum principem? Sane non omnes a Deo miſſi ſunt, ſed ſpecialitè certus quidam ex illorum numero deſectus, quod ipſe cel. MOMMA negare nequit, adiciens, indicare hoc nomen, vnum eundemque angelum miſſum ſaepe fuiſſe ad homines. Si vero hoc indicat, quodam ſaltim modo eſt nomen proprium non adpellatiuum. Nec video, quid ſit abſurdi, angelis nomina tribuere propria. Adfirmant hoc multis verbis RAVPPIVS in *bibl. port. libr. II. p. 1. p. 135.* qui tamen etiam *p. ſeq. 136.* quod valde miror, rem iterum facit dubiam, dum ſcribit: *Dabitari non immerito poſſe, an nomina illa fuerint propria,*

quod, qui Gabriel alicubi vocatur, a Deo missus ad redemptionis opus adnuntiandum, alibi Spiritus S. aperte indigitetur, Immo, Gabriel ipse, Mariae adnuncians conceptionem Christi, sese ipse a Spiritu S. clarissime distinguit *Luc. I, 35. πνεύμα*, inquit, ἅγιον super te veniet, non, ego super te veniam. *v. τ. λ.*; adde *1 Petr. I, 12.* vbi iterum euidenti satis ratione Spiritus S., quo primario auctore Euangelium de Christi incarnatione coelitus demissum dicitur, ab angelis internunciis, qui desiderauerant *παρακύψαι*, in hoc mysterium, aequae ac prophetis, per quos locutus, aut, ad quos misit interdum angelum suum, discernitur. Dicitur recte potest, per Spiritum S. adnunciatam esse hominibus Christi natiuitatem plus simplici vice. Num vero per Spiritum S. in visibili forma adparentem, tanquam angelum Dei? Id gratis adferetur, nisi satis notam in Scholis Theologicis distinctionem tollere velis, inter mediatam, et immediatam rei cuiusdam annunciationem, nisi regulae philosophis tritae, immo vulgo receptae, dememinisse velis: quod quis per alium facit, per se fecisse putandus est; Locutus est Spiritus S. saepissime cum hominibus; scilicet mediate, modo per prophetas, modo per angelos ad prophetas, vel alios pios, credentesque missos, non immediate, non forma indutus humana. Equidem inter omnes constat, Christum ceu increatum angelum aliquoties olim, ita visum esse, quia nimirum futurum erat, ut *Λόγος* fieret *Σαρκῆς*, cuius stupendae vnionis personalis

per

propria, an vero pro ratione muneris demandati ipsis imposta, quae etiam aliis, si isto munere fuissent functi, tributa fuissent. Sed haec dubitandi ratio infirma est, nec prius dicta euertit. Nam, si Deus ipse in individuo euidam hoc nomen Gabriel imposuit, certe hic non alius illud gerit, adeoque proprium est, et quamuis intuitu Dei nominibus aequae non indigeant angeli, ac homines, ne inter se confundantur, nihil tamen obstat, quominus se inuicem nominibus bene discriminare possint.

per eiusmodi adparitiones praegustum quasi patribus V. T. dare voluit; sed Spiritui S. tales tribuere formas, et quidem fingere praeter vllam necessitatem, vereor, vt cum ὑποτυπώσει ὑγιαίνόντων λόγων consentiat. Nusquam certe, quantum equidem noui, in Scriptura Sacra veneranda haec diuinitatis persona tertia nomine proprio insignitur, praeter commune illud יהוה quare nec hoc צביראל ipsi, ἀπερ γραφῆς tribui debet. Est omnino inter Michaëlem et Gabrielem mutua relatio, verum eadem, quae inter dominum et ministrum, creatorem et creaturam, inter redemptorem, et redemptoris amicum ac subditum, inter Christum, et angelum adnutum ipsius paratissimum.¹⁰⁾ Nec opponi potest, quod nihilominus Spiritus S. etiam legatur a Christo missus ad fideles consolandos, et corroborandos, quare aequum videri, vt et ad Christum aliquando missus accederet, qui in omnibus fratribus suis similis factus sit. Nam respondeo, totum argumentum concedendo, salua nostra thesi. Negauimus saltem, Lucam, quum de angelo adparente in horto dicere in-

¹⁰⁾ IO. SPENCERVS in *diff. VII. de Verim et Thummim* add. eius liber de leg. Ebr. rit. l. III. c. 3, p. m. 1306, obseruat, obsequium illud paratissimum, quod angeli, domino nostro, in terris agenti, deserebant, et frequentes eorum adparitiones ad illius dignitatem eximiam, velamine carnis obiectam, adserendam, inter primos Christi, dum humilis in terris agebat, honores esse numerandas. Prouocat ad *Iob. I, v. 52.* quem locum ad litteram explicat, de adscensu, et descensu angelorum, et ministrantium. Et sane verum est, hoc in horto, vt alias, proprie descendisse, et adscendisse angelum, idque posse gloriae, maiestatisque insigne esse documentum, quamuis et alio respectu humilitatis Christi voluntariae indicium praebeat. Verum, quam falso inde typum format SPENCERVS, in sacerdotem summum V. T. saepius descendisse, et adscendisse angelos, tam incerta est loci Ioannei haec expositio, quippe qui CLOTZIO, aliisque, rectius agere videretur de reconciliatione angelorum, nobis inferorum, per Christum facta, eorumque recuperato ministerio, vt sic Christus sit Scala antitypica Iacobae, cf. tamen *Zebr. Opfer. Vol. II. p. 81.*

ficuit, de Spiritu S. loqui voluisse. Vnius enim positio non est alterius exclusio. Confortauit Christum saepius Spiritus S. quippe quo infinite vinctus erat. Confortauit autem hoc loco non idem, cui nimirum nunc pariter ac patri fatigendum erat, sed angelus, vel Spiritus S., mediante angelo.

§. IX.

Gabrielem non esse Spiritum S. vidimus, siquae fundamentum ipsum exegeseos falsae destruximus, nec in eo habebimus forte quempiam dissentientem. Etsi enim b. PORSCHERS in *diff. th. de 70. hebdomadibus Danielis ad cap. IX, v. 24.* angelum increatum maluerit intelligere sub nomine Gabrielis, filium tamen Dei, non Spiritum S., pro angelo increato aperte cognouit. Non vacat, rationes Theologi Summi examini iam subiicere, praesertim cum nec ipsum meletema ad manus sit. Interim hoc nullus dubito adferere, vix satis firmum habituras esse pondus quasuis rationes, si consideremus, virum Gabrielem Danieli adparentem de Christo, tanquam alio, a se penitus distincto sermonem facere, sique attendamus, eundem virum, siue angelum, circa initium N. T. ad Zachariam in templum venisse, nec non ad Mariam, et Iosephum, qui, ne pro incarnando Messia habeatur, sed potius pro eius angelo, totus historiae sacrae concentus, dissuadet. Simus ergo paulisper liberales, et *κατ' ἀνθρώπων* cum MERKENIO nostro disputemus. Ponamus, Gabrielem illum esse angelum increatum. Ponamus, esse Spiritum S. Num recte ita concludetur: quia ibi adparuit Spiritus S. E. etiam hoc in loco? quia Gabriel adnuntiavit natiuitatem Christi, ergo idem, nec alius confortauit eum? Sic ex quolibet quidlibet facili negotio demonstrabitur. Incongrue huc quoque trahitur locus *Ies. XVIII. 16.* quasi vertendus: Nunc mittit me (Michaelem s. filium suum.)

suum,) dominus et Spiritum suum (s. Gabrielem). Doctissimi indagatores sensus prophetici dudum probarunt, Spiritum S. h. in l. non obiectum, sed subiectum, non mittendum, sed mittentem existere. Loquitur Messias de sua missione, hancque adscribit patri suo, aequae ac Spiritui eius. Alioqui, si sensus foret: pater misit et me, et Spiritum suum, non deesset nota accusatiui in vltima voce **ΠΡΗ** conf. **VITRINGA**, **VARENIVS**; et alii. Et, si vel maxime probari possit, locum citatum de missione Spiritus S. a patre instituenda, esse accipiendum; quis ferat inde concludentem: Ergo angelus, de coelo a patre missus ad filium suum corroborandum, est Spiritus ille Sanctus?

Pari laborat leuitate illud, si quod esse debet, argumentum, ab iis petitum locis, vbi Gabriel legitur missus, vt adnuntiaret conceptionem et natiuitatem Christi. Supra iam in antecessum monui, inde nondum constare, quod hic idem, nec angelus alius, ad Christum accesserit, in horro patientem. Quam primum enim Deo patri placuit, mittere in hunc finem angelum, vt Christum corroboraret, eo ipso etiam noticia illum, aequae ac virtute, ad opus perficiendum necessaria, procul dubio instruxit, sicque alius quilibet non ineptior fuit Gabriele, olim iam missio. Sit vero Gabriel, qui ministerium hocce praestitit Christo, Spiritum S. tamen non fuisse, ex antea dictis statim elucescet. Superest igitur illa duntaxat analogia, quam etiam vrsit **MERKENIVS** pro sua hypothesi, breui considerata, analogia, inquam, corroborationis huius, de qua disputatur, cum alia, in baptismo Christi a Spiritu S., nemine contradicente, facta. Non alio enim sine hanc paucis praemisit *l. r.* auctor, quam vt suae explanationi

cationi robur quoddam adderet. Verum tamen nihil quoque exin lucratur. Nam vix concedi potest, adparitionem Spiritus S. in baptismo Christi esse factam ad eum corroborandum. Profecto tunc temporis nulla infirmitate, nullo dolore, nulla tentatione erat afflicus, vt corroboratione indigeret. Laetus contra, intrepidus, ac firmus, se fisebat Ioanni, vt per baptifinum follemniter ad munus suum inauguraretur, populoque innotefceret. Hunc finem, fi non vnicum, certe primarium, fuiffe factae visionis, dilucide ostendit b. DANTZIVS in *pecul. diff. de inauguratione Christi*, quae in MEVSCHENI *N. T. ex Talmud. coll.* occurrit. Quodfi autem corroborationem Christi dicere isthanc inaugurationem velit MERKENIVS, licet id quidem, sed concludere non licet, hanc quoque corroborationem in horto a Spiritu S. ortum traxiffe. Facillimum potius erit, quadruplicem illam, cuius meminit, confortationem distinctam, ita inter se comparare, vt omnino commodam habeant analogiam. Prima in baptismo Christi facta, et quidem a Spiritu S., fecunda in monte transfigurationis, a beatis coelitibus, Elia et Mose. Tertia in vrbe ab ipso Deo patre, immediata voce *Iob. XII, 28.* audita. Denique quarta in horto ab angelo creato.

§. XI.

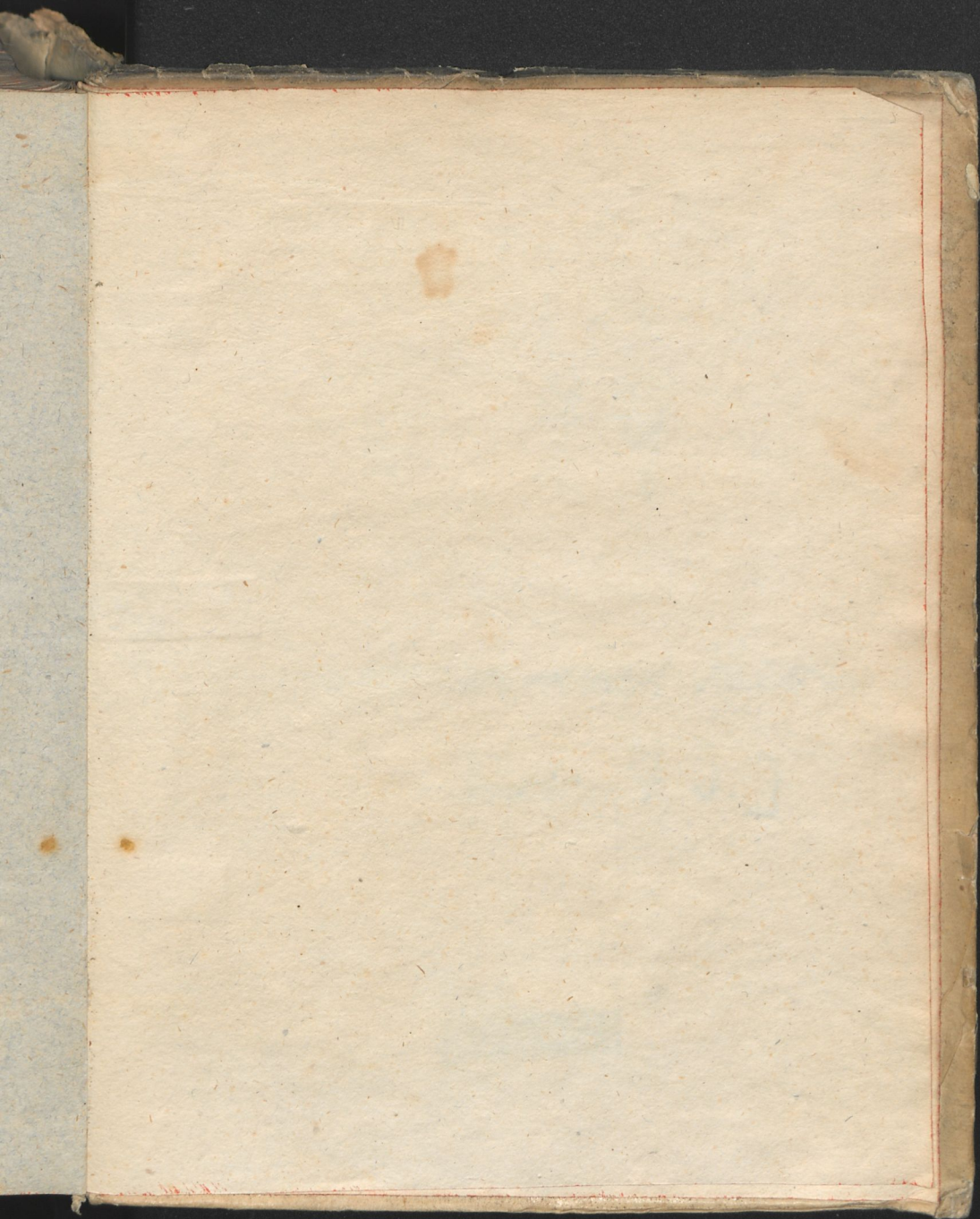
Caeterum sententia haecenus impugnata per se quidem periculosa non videtur, potest tamen facili negotio erroribus pingendis et infucandis fieri apta. Sufficiet in praesenti vnicum adponere incommodum, quod secum trahit. Constat, inter Socinianos existisse plures, qui Spiritum S. pro praecipuo quo dam habuerunt angelo. Et Anglus quidam, 10. BIDELLVS, existimavit, praecipuum quendam angelum Dei,

et Christi, ex cetero angelorum numero exemptum, in trinitatem cooptatum, dici Spiritum S. vid. EIVS *conf. fidei de trinitate, anno 1648. anglice edit. et 1691. recus. Lond. art. 6. conf. b. MAYERI dissertatio de Io. Bidelli vita, eiusque sententia, Spiritum Sanctum esse praecipuum angelum Hamburg. 1700.* Errorem istum nouo errore cumulauit CHRISSTOPH. SANDIUS, per Spiritum S. non vniam personam, sed coetum spirituum intelligens, s. genus ipsum angelorum, refutatus a WITTICHIO, SCHOMERO, et aliis, cf. MAIERI *diss. de Sandio, eiusque sententia: Spiritum Sanctum esse genus angelorum.* vid. etiam ZACH. GRAPPI *Th. Part. I. c. 2. quaest. 21. p. 160. seq.* Iam si MERKENII hypothesis veritati esset consentanea, nullum est dubium, quin vel SANDII, vel BIDELLI error eleganter pingi et infucari, immo verisimilitudine quadam indui possit. Si enim Spiritus S. Christum corroborauit, isque dicitur ab ipso Luca ἀγγελος ὁπ' ἐβανῆ, quis verabit, Spiritum S. pro praecipuo habere angelo? Absit vero longissime, vt vel minimam demus errantibus occasionem, de sacrosancta Triade minus! decenter ac reuerenter sentiendi, cui potius in aeternum sit LAUS, HONOR, GLORIA!

Ita in Huhnium quadrare debuit quod de Abele Paullus commemorat *Hebr. XI. v. 4. ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖται.*

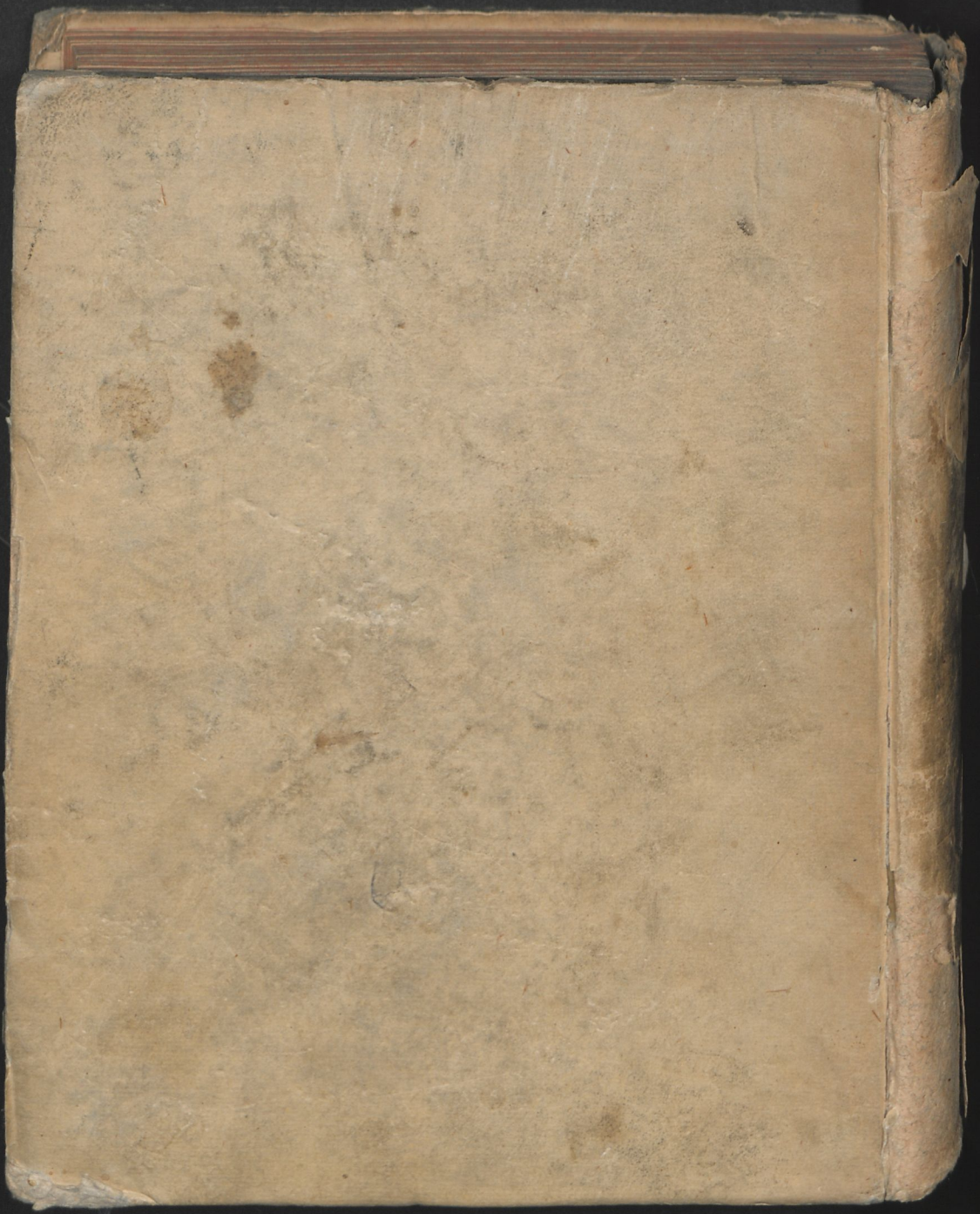
VI 29

= [Dissertationes theol.
Vol. 73.]

ULB Halle
004 917 596

3

M. CHRISTIANI GODOFREDI HVHNII,
S. S. THEOLOGIAE BACCALAVREI, ET AD D. NICOLAI IN VRBE,
LIPSIA, CONCIONATORIS OLIM VESPERTINI,
LONGE MERITISSIMI,

DISSERTATIONEM EXEGETICO-ELENCHTICAM

QVAM

DE

AD PARITIONE ANGELI
CHRISTVM CONFORTANTIS,

Luc. XXII. Com. 43.

SPIRITVI SANCTO NEVTIQVAM
TRIBVENDA,

CONTRA

CL. IOANNEM CASPARVM MERKENIVM,
SCHOL. GEMARC. RECT.

VIVVS ADHVC CONSCRIPSIT,

EX BEATI MANVSRIPTO

PVBLICAT

M. IOANNES Leberecht ALBANVS,
ZSCHEPLINA - MISNICVS.

L I P S I A E

LITTERIS IO. CHRIST. LANGENHEMII.

1 7 4 7.